

Psyke & Logos, 1993, 14, 511-514

»THE ACTORS ARE COME TO HITHER«

En anmeldelse af

Shakespeare comes to Broadmoor.

Ed. Murray Cox

Jessica Kingsley Publishers, London 1992, 284 sider.

Joachim Knop

BROADMOOR HOSPITAL ligger udenfor London som Englands mest sikrede og lukkede institution for kriminelle, farlige og psykotiske mennesker, – dømt til anbringelse på ubestemt tid. Broadmoor er 125 år gammelt, beliggende i vidunderlige landlege omgivelser, og omgærdet af en høj uoverstigelig mur. En totalt lukket verden med high security, kontrol og konstant overvågen af de 500 patienter.

ROYAL SHAKESPEARE COMPAGNY, ligeledes en gammel institution, er et af verdens fornemste teaterkompagnier, hvor Shakespeares drejebøger er genstand for congenial fortolkning på højt kunstnerisk niveau. Igennem årene er produktionerne kendetegnet ved stadigt nye fortolkninger af de klassiske tekster fra Shakespeares hånd.

MURRAY COX var først praktiserende læge, så blev han psykiater og senere psykoanalytiker. Han har bl.a. forestået en analytisk supervisionsgruppe i København i 12 år. Hans speciale er psykoterapeutisk arbejde med de kriminelle sindssyge patienter på Broadmoor.

Igennem årene har hans kunstneriske åre og indgående kendskab til Shakespeares tekster inspireret ham til at udvikle en sublim syntese af terapi og teater. Derfor har han formået at tilnærme og integrere psykoterapi, teater og kunst til en helt speciel disciplin. Og derfor er det også ham, der for nogle år siden realiserede et eksperiment, der har vakt stor opmærksomhed, både i teaterverdenen og i psykoterapeutiske kredse: Royal Shakespeare Compagnys opførelse af Hamlet, King Lear og Romeo & Julie på Broadmoor for patienterne. Det er dette eksperiments mange facetter, som beskrives i bogen.

Det er et møde imellem to verdener, – tilsyneladende et utopisk og umuligt møde, fordi de involverede parter umiddelbart befinder sig lysår fra hinanden. Men man skimter alligevel nogle berøringsflader, både subtile og enestående: Shakespeares verden, hvor sindssyge, magtbegær, misundelse, drab, religion og Broadmoors verden, hvor netop de samme temaer har

bragt patienterne i isolation fra omverdenen. Et skæbnefællesskab, der både er tæt forbundet og uforeneligt.

Hele projektet startede, da Shakespeare-skuespilleren Mark Rylance over en kop kaffe henkastede ideen om at spille Hamlet på Broadmoor. Det var ved en konference i Stratford, hvor hovedtemaet var katharsis, et essentielt tema, både på scenen og i terapilokalet. I Danmark har katharsis-begrebet fået ny aktualitet fra psykoanalytisk hold med Judy Gammelgaards disputats.

Bogen beskriver hele processen i dette usædvanlige projekt: Forberedelser, opførelse og efterfølgende evaluering og refleksion. Kapitlerne veksler mellem lange interviews med hovedaktorerne, teoretiske afsnit om dramaterapi (Sue Jennings), de teatertekniske aspekter og indsigtfulde passager om Shakespeares teksters universelle betydning.

For en psykoterapeutisk læser er det nok Alice Theilgaards kapitel »Performance and Projective Possibilities« der klartest markerer bindeleddet imellem teatrets kræfter og klassiske psykoterapeutiske begreber. Især projektiv identifikation har tæt relation til skuespillets sjæl og metode. Beskrivelsen af kreativitet og almen psykologi er enkel: Kreativitetens essens ligger i evnen til hurtigt (læs umærkelige) skift af referensrammer.

Men det gennemgående tema i bogen er den specielle setting, hvor Shakespeare-drama og psykotiske/farlige mennesker mødes i en nærhed/et tæt rum som både skuespillere, personale og patienter har oplevet under de tre opførelser. »Normale« teatergængere bliver i salens mørke hele tiden gjort opmærksom på svagtlysende »exit«-skilte, – de kan gå hjem, hvis spillet ikke tiltaler dem, er uforståeligt eller stødende af indhold. Traditionelt »beskytter« skuespillere sig med en vis distance til tilskuerne (tribune, orkestergravsafstand, kostumer etc.). Men i Broadmoor-sammenhæng er der netop ingen »escape« for patienterne, ingen orkestergrave og ingen (i virkeligheden forstyrrende) kostumer. I interviewene skinner det igennem, at et unikt fællesskab og en ubønhørlig nærhed mellem spiller og tilskuer har bibragt helt nye indsigter og visioner for skuespillerne.

Medleven er måske kodeordet, – en medleven, der har formået at integrere professionel performance, regressiv psykotisk tankeverden og teatertekniske forenklinger/reduktioner af hidtil ukendt karakter: Deborah Warner (instruktør af King Lear) siger rent ud, at Broadmoor-forestillingen har re-defineret teaterkunst. Eller Rebecca Saire (rollen som Ophelia): »Det var som om, jeg spillede Ophelia for første gang.« Eller Mark Rylance (Hamlet), som siger til Laertes:

»I loved Ophelia. Forty thousand brothers could not with all their quantity of love make up my sum«.

I samme sekund rejser en patient sig op og udbryder: »Jeg tror på Dig!« Skuespilleren nærmest græder ved denne impulsive kommentar fra salen og indrømmer, at han faktisk trænger til at blive troet på, præcist i dette dramatisk åndeløse sekund.

Det er især i disse interviews med skuespillerne, at den nye betydning af timing, gensidighed og dybde kommer frem. Begreber der jo er kodeord i enhver tæt psykoterapeutisk relation.

Andre afsnit handler om dramaterapi, ekspressive terapiformer i lukket institutionsmiljø, hvor hovedformålet er forebyggelse af recidiv af kriminalitet.

Spændende er det at læse tilskuernes og skuespillernes umiddelbare kommentarer til opførelserne. Her et par eksempler:

»Spillet fik mig til at tænke over, hvor blind jeg har været overfor andre menneskers følelser, når jeg begik mine forbrydelser«.

»Det som virkeligt slog mig var, hvor tæt vi allesammen er på hinanden«

»Da Hamlet skulle til at voldtage Ophelia, så jeg mig omkring i salen for at se voldtægtsforbrydernes reaktion. Jeg er ikke voldtægtsforbryder, – jeg har slået een ihjel«.

Patientkommentarerne er både kritiske, dybtføjte og i mange tilfælde psykotiske, – men de afspejler allesammen emotionel nærhed på godt og ondt.

Kapitlerne er bundet sammen af Murray Cox's tankevækkende fortolkninger af Shakespeare-citater fra de tre stykker. De illustrerer den fælles intimitet i teatret og i terapilokalet. Og bringes tilmed ind i den helt specielle retspsykiatriske sammenhæng med empati og præcision.

Efter min opfattelse er bogens målgruppe først og fremmest teaterfolk: Elever, instruktører, skuespillere, sceneteknikere etc. Men også retspsykiatriske, dramaterapeutiske og psykoterapeutiske specialister kan få udbytte af at læse om den enestående begivenhed på Broadmoor (og ikke Broadway, som een af konferencedeltagerne først troede, projektet drejede sig om).

Hvem kommer til hvem? Skuespillerne eller tilskuerne? Teraputen eller patienten? Her kommer teksten/skuespillerne og hele det professionelle kompagni til Broadmoor, hvor der hverken er dørhåndtag eller exit-skilte, men kun den uoverstigelige mur ud til omverdenen. Og ser ud til at udvide alle parters horisont. Et både risikabelt, usikkert, udfordrende og alligevel sikkert, tæt spil om liv og død.

Ved at turde at integrere galskab, skuespil, dynamisk psykoterapi og oven i købet bringe det ind i en retspsykiatrisk sammenhæng har Murray Cox formået at berige os udenfor murene med en enestående dokumentation af skuespillets nye muligheder via patienterne, der udgør »transitional objects« til en ny metaforisk lydhørhed i psykoterapeutisk sammenhæng.

Ethvert tæppefald betyder et nyt skuespils åbning, så længe dybde, gensidighed og timing er i focus. Både på scenen og i terapilokalet. Bogen bør være obligatorisk læsning på teaterskoler, ligesom den forhåbentligt vil blive læst af psykoterapeuter, der søger nye horisonter.